

AZ ÁLLAMPÁRT RESTAURÁCIÓJÁNAK KORAI SZAKASZA KOMÁROM MEGYÉBEN

Wencz Balázs

Jelen tanulmányban az állampárt Komárom megyei restaurációjának a feldolgozását tűztük ki célként, az 1957. júliusának elejéig tartó ideiglenes időszak tekintetében. A rendelkezésre álló források felhasználásával többek között az alapszervezetek megalakítását, a termelőszövetkezetek újjászervezését és a forradalmat követő megyei megtorlás első lépéseit is ismertetjük.

Az MSZMP megyei alapszervezeteinek megalakítása, a taglétszám alakulása

1956. november 4-én, vasárnap hajnali negyed ötkor megkezdődött a szovjet invázió. A magyar hadsereg nem állt ellen, hamarosan lefegyverezték. Budapesten és az ország néhány pontján a felkelők néhány napig elkeseredett, elszánt harcokban próbáltak ellenállni az óriási számbeli fölényben lévő, s egyúttal megsemmisítő csapásra törekvő szovjet hadsereggel szemben. Mindhiába. A harcok néhány nap múlva befejeződtek.¹ November első heteiben a rendőrök, a katonák, a tartalékos tisztek és a szovjet egységek együtt láttak hozzá a megyei járőrözéshez és ezzel együtt a lakosság lefegyverzéséhez. A tisztis iskolások rövid idő leforgása alatt több teherautónyi fegyvert gyűjtöttek be és szállítottak Tatára, az ott állomásozó szovjet alakulatokhoz. A rendőrség a katonaság hathatós közreműködésével 1956. november 11-ig közel háromezer szálfegyvert szedett össze, és további öt teherautónyi lőszert gyűjtött be. Az erdőket több alkalommal is átfésülték a szovjet katonák, felkelők és elítéltek után kutatva.²

A szovjet csapatokkal együtt visszatértek a kommunista pártfunkcionáriusok is, akik rögtön munkához láttak, s az intervenciót követő napon Havasi Ferenc vezetésével megalakították az MSZMP Komárom Megyei és Tatabánya Városi Együttes Intéző Bizottságát. A hét főből álló grémium (melynek Havasi mellett Lázár Tivadar, Manhercz Antal, Seregi János, Somlói József, Tolmácsi Ferenc és Vass József voltak a tagjai) első ülésére november 6-án került sor.³ Az MSZMP megyei vezetői – akik egy szovjet tank kíséretében érkeztek Tatabányára – a forradalmi tanács tagjaival is megbeszélést folytattak, s megegyeztek abban, hogy operatív bizottságot hoznak létre, melynek célja a helyzet normalizálása, a közbiztonság megteremtése

¹ Rainer, 2016. 47.

² Germuska, 2006. 236.

³ MNL KEML XXXV. 99. A párt szervezeti fejlődésének fő vonásai Komárom megyében 1957–1964-ig. 2.

és a termelés mielőbbi beindítása lett volna. Az együttműködési szándék azonban eredménytelen volt, a bizottság november 8-án feloszlott.⁴ Az első kommunista pártaktívát november 9-én hívták össze Tatabányán, melyen Havasi Ferenc kifejtette, hogy a kialakult helyzet konszolidációjának az alapvető feltétele a „*párt szervezeti erejének, irányító és ellenőrző szerepének*” mielőbbi helyreállítása. Ettől azonban még igen távol állt a helyi kommunista hatalom, ráadásul arra is viszonylag kevés esély mutatkozott, hogy a november 4-én kezdődött sztrájkot⁵ egyhamar letörjék.⁶

Az állampárt restaurációjának jegyében még ebben a hónapban újjászervezték a járási intézőbizottságokat is: november 5-én a Tatai Járási Intézőbizottság, november 9-én a Komáromi Járási Intézőbizottság, s végül november 18-án a Dorogi Járási Intézőbizottság kezdte meg a működését.⁷ A pártszervezés az első hetekben meglehetősen csekély eredménnyel járt, hiszen 1956 novemberének utolsó napjaiban Tatabányán mindössze 11 alapszervezet működött, összesen 242 taggal.⁸ Ugyanekkor a dorogi járásban 4 alapszervezet működött 39 taggal, a komáromi járásban 6 alapszervezet 122 taggal, míg a tatai járásban 10 alapszervezet 326 taggal.⁹ A munkástanácsok¹⁰ ébredésével egy időben került sor az első jelentősebb szervezeti változásra, november 14-én döntés született arról, hogy az MSZMP Komárom Megyei és Tatabánya Városi Együttes Intézőbizottságát különválasztják, majd november 19-én létrehozták az MSZMP Komárom Megyei Intézőbizottságát és az MSZMP Tatabánya Városi Intézőbizottságát.

1956 decemberétől a megyei apparátusban megszüntették az osztályokat, a funkcionáriusok ettől kezdve a gyakorlati feladatoknak megfelelően, felelősökként dolgoztak a különböző munkaterületeken.¹¹ 1956 utolsó két hónapjának tekintetében meglehetősen gyér forrásanyag áll a rendelkezésünkre, ebből azonban kiemelkedő forrásértékkel bír az alapszervezetek és a párttagok számát heti szinten összesítő decemberi kimutatás, melyet a bekövetkezett változások jobb áttekinthetősége kedvéért az alábbi táblázatokban közlünk.

⁴ Gyüsi, 1994. 49.

⁵ Ekkor december elejéig tartó spontán sztrájk bontakozott ki az országban.

⁶ Germuska, 2006. 237.

⁷ MNL KEML XXXV. 99. Az MSZMP Komárom Megyei Bizottságának előzetes fondtörténeti tájékoztatója. 2.

⁸ Mura József: Az MSZMP újjászervezése és konszolidáció Komárom megyében. Kézirat a Tatabányai Múzeum Irattárában. 749–89. sz. 6.

⁹ MNL KEML XXXV.99. Az MSZMP Komárom Megyei Bizottságának előzetes fondtörténeti tájékoztatója. 2.

¹⁰ Jelen írás nem kíván foglalkozni a munkástanácsok megyei tevékenységével, mindezt részletesen feldolgozta: Germuska, 2006. 239–242., 245–252.

¹¹ MNL KEML XXXV.99. Az MSZMP Komárom Megyei Bizottságának előzetes fondtörténeti tájékoztatója. 2.

1. táblázat. Kimutatás az alapszervezetek és a párttagok számáról (1956. december 14.)¹²

Járás/város neve	Alapszervezetek száma	Taglétszám
Dorogi járás	15	381
Komáromi járás	12	268
Tatai járás	15	463
Tatabánya város	22	469
Összesen	64	1581

2. táblázat. Kimutatás az alapszervezetek és a párttagok számáról (1956. december 21.)¹³

Járás/város neve	Alapszervezetek száma	Taglétszám
Dorogi járás	19	516
Komáromi járás	14	275
Tatai járás	22	673
Tatabánya város	33	664
Összesen	88	2128

3. táblázat. Kimutatás az alapszervezetek és a párttagok számáról (1956. december 30.)¹⁴

Járás/város neve	Alapszervezetek száma	Taglétszám
Dorogi járás	19	516
Komáromi járás	18	341
Tatai járás	25	703
Tatabánya város	40	785
Összesen	102	2345

Az 1–3. számú táblázatok adataiból megállapítható, hogy decemberben az alapszervezetek száma és a párttaglétszám tekintetében is lassú emelkedés következett be. Ebből a sorból kiemelhetjük Tatabánya 1956. december 30-i állapotát rögzítő adatait, mely szerint az összes alapszervezet 40%-át és a taglétszám 34%-át a megyeszékhely adta. Mindennek ellenére azt is megállapíthatjuk, hogy a Magyar Dolgozók Pártja Komárom megyei statisztikája mindkettő vonatkozásában jelentősen felülmúlta az 1956. decemberi adatokat, hiszen a forradalmat megelőzően előbbinek a száma 461-et, a taglétszám pedig 24 361 főt tett ki.¹⁵

Az 1956 novemberében bekövetkezett szervezeti változások következtében a korábban 19 fős apparátusi létszám 11 főre apadt, ami több mint 40%-os csökkentést

¹² MNL KEML XXXV. 1. 10/2. 3.

¹³ Uo. 4.

¹⁴ Uo. 5.

¹⁵ Uo. 2.

jelentett. Az 1957. január 21-én kelt intéző bizottsági jegyzőkönyv szerint az elnök (Párdi Imre) és a két elnökhelyettes (Havasi Ferenc, Tolmácsi Ferenc) mellett agitáció és propaganda felelős (Nikodémusz Etelka), illetve beosztott (Kappel Emil), továbbá gazdasági vezető (Vodál László), tagnyilvántartó (Csupucha Mihály) és 3 főből álló pártszervező gárda (Goda László, Boda László és Somló Ferenc) mellett a feladatkört illetően bővebben nem részletezett referens (Both József) is rendszeresen megjelent a megyei pártbizottság tatabányai épületében. Beszámolójuk alapján a legfontosabb feladatuk a pártnapok megtartása mellett a járási bizottságok pártszervezőkkel történő ellátása, és a tatabányai, illetve az oroszlányi bányáüzemekben az igazgatók mielőbbi visszahelyezése volt.¹⁶ A pártszervezési munkával kapcsolatban megjegyezték: *„Az elvtársak minden községet érintenek, minden községben igyekeznek a pártszervezetet megalakítani, azonban azt nem látjuk, hogy tervszerű lenne ez a munka. Véleményünk szerint helyes lenne súlyponti községeket kialakítani, ahová mindennap kimegyünk. Persze ez nem jelenti azt, hogy a többi községeket elhanyagoljuk”*.¹⁷ A források szerint az MSZMP 1957. január 21-én 153 Komárom megyei alapszervezettel és 3427 taggal rendelkezett. A statisztikák adatsorainak kiértékelését követően a pártfunkcionáriusok azt is megállapították, hogy az alapszervezetek a községek mellett a termelőszövetkezetekben is a vártnál jóval lassabban alakultak meg.¹⁸ Az előbbi okát abban vélték felfedezni, hogy *„az elvtársak félnek a községekben, nem mernek legálisan beszélni a párt ügyeiről. Illegális módszerekkel akarják a pártot szervezni”*.¹⁹ Tolmácsi Ferenc szerint jelentős idővesztéséget eredményezett az is, hogy a pártszervezéssel megbízott funkcionáriusok sok esetben az adott községben 10-15 emberrel egyeztettek az alapszervezet megalakítása ügyében, holott ehhez akár 5 fő is elegendő lett volna.²⁰

1957. február 16-án az MSZMP Komárom Megyei Intézőbizottsága megyei aktívaülést szervezett, melyre a megye egész területéről érkeztek párttagok. Az ülésen elfogadták a megyei pártbizottság megválasztására és az intézőbizottság kiegészítésére vonatkozó javaslatot, mely eredményeként megkezdhette a működését az immár 37 tagú megyei pártbizottság.²¹ Az aktívaértekezleten egyebek mellett a pártszervezéssel megbízott káderekkel kapcsolatos problémák is a felszínre kerültek. A megyei intézőbizottságnak ezzel kapcsolatos álláspontja ugyanis az volt, hogy *„azokat az elvtársakat kell megbízni ezen feladattal, akik az október 23-i eseményeket követően a legjobban helyt álltak, akiket munkájuk után tisztelnek a dolgozók. Ezekre*

¹⁶ MNL KEML XXXV.1. III/2. 2–3.

¹⁷ Uo. 3.

¹⁸ Uo. 8.

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo. 8–9.

²¹ MNL KEML XXXV.99. A párt szervezeti fejlődésének fő vonásai Komárom megyében 1957–1964-ig. 2.

kell bízni az MSZMP szervezését. Nem elsősorban az elmúlt 2 hónapban jellemző úgynevezett népszerű emberekre, akik se jót, se rosszat nem tettek a faluban, üzemben, hanem azokra, akik keményen megállták a helyüket és a dolgozók szeretik őket”.²²

1957. március 2-án került sor az Intézőbizottság azon ülésére, melyen az MSZMP Központi Vezetőségének a tagja, Fehér Lajos az MSZMP Komárom Megyei Pártbizottsága titkári teendőinek ellátására Molnár Lászlót javasolta.²³

Molnár László 1923. július 2-án bányászcsalád gyermekeként látta meg a napvilágot Felsőgallán. Szülei 1930-ban kivándoroltak Belgiumba, ahol 14 évesen bányamunkásként kezdett dolgozni. Ugyanebben az évben a Belga Bányászszakszervezetnek lett a tagja, majd bekapcsolódott a kommunista párt magyar szekciójának a tevékenységébe is. 1940-ben édesapjával és bátyjával együtt Németországba hurcolták, ahonnan 1942 májusában megszökött. 1942 novemberétől ismét Magyarországon, Tatabányán dolgozott. Baloldali magatartása miatt 1944-ben tartóztatták, de mielőtt Németországba deportálták volna, megszökött. 1945-ben belépett a Magyar Kommunista Pártba, részt vett a MADISZ megalakításában. 1949 októberétől a Nehézipari, 1950-től pedig a Bánya- és Energiaügyi Minisztérium alkalmazásában állt, majd 1951 októberétől az Ásványbányászati Igazgatóság vezetője volt. 1956 novemberétől részt vett a párt Komárom megyei szervezésében, 1957 márciusában az MSZMP Komárom Megyei Intézőbizottságának elnökévé választották. 1957. július 3-tól 1959. augusztus 1-jéig töltötte be a megyei első titkári pozíciót. 1958 és 1961 között országgyűlési képviselő, 1961-től pedig az MSZMP Központi Bizottsága ipari osztályának a dolgozója. 1972. március 20-án Budapesten hunyt el.²⁴

Az idézett ülés végén, immár Molnár vezetése mellett fogadták el a márciusra vonatkozó intézkedési tervet, melynek feladatai között az előző év decemberében megszüntetett osztályok újbóli létrehozása is szerepelt a megyei és a járási pártbizottságokon.²⁵ A megyei bizottság kidolgozta az új szervezeti felépítésre vonatkozó koncepcióját is, melyet egy héttel később, az 1957. március 9-én megtartott ülésen hagytak jóvá. Eszerint az elnök Molnár László, míg az elnökhelyettes Havasi Ferenc lett. A Párt- és Tömegszervezeti Osztály vezetésével Kutrucz Bélát, az Ipari Osztályéval Tolmácsi Ferencet, az Agitáció és Propagandaosztályéval Kappel Emilt bízták meg. Willand János a Káderosztály vezetője lett, míg a Mezőgazdasági Osztály élére Gyarmati Sándort nevezték ki. A gazdasági ügyekért Vodál László felelt, az ifjúsági felelős pedig Vajai István lett. Az Intézőbizottság ülésén arról is határoztak, hogy a gyakorlati munka zökkenőmentes irányítása érdekében az osztályok mellett társa-

²² MNL KEML XXXV.1. I/1. 11.

²³ MNL KEML XXXV.1. III/5. 16.

²⁴ Mészáros–Tapolcai, 1975. 302–303.

²⁵ Uo. 16.

dalmi bizottságok is működnek majd. Ez utóbbiak a következők voltak: agitáció és propagandabizottság, szerkesztőbizottság a sajtó irányítása, ipari bizottság, mezőgazdasági bizottság, káderbizottság és fegyelmi bizottság.²⁶

A megyei intézőbizottság mellett a járások is kiemelten foglalkoztak a pártszervezési eredményekkel, amire kiváló példa az MSZMP Dorogi Járási Ideiglenes Intézőbizottságának 1957. március 6-i ülése, ahol megállapították, hogy a járás területén ebben az időpontban 81 alapszervezet működött, mintegy 1700 taggal. Mogyorósbánya kivételével a járás összes községében megalakították az MSZMP-t, pontosan 287 párttaggal, emellett a bánya- és az ipari üzemek többségében is megalakultak az alapszervezetek.²⁷

Az MSZMP Komárom Megyei Párt- és Tömegszervezeti Osztályának iratanyagában található az a dokumentum, mely 1957 áprilisára vonatkozóan közli nemcsak a párttagoknak a számát, hanem az összetételét is. A tájékoztató szerint a taglétszám emelkedése elsősorban a volt MDP-tagok sikeres átigazolási eljárásának volt köszönhető. A kimutatások szerint 1957. április 19-én 322 Komárom megyei alapszervezet volt, a párttagok száma pedig 7207 főt tett ki, mely az MDP párttagságának a 29,5%-át jelentette. A funkcionáriusok a rendelkezésükre álló adatok alapján kimutatták azt is, hogy a párttagság 51,9%-a a különböző üzemi pártszervek valamelyikéhez tartozott.²⁸ Megállapították továbbá, hogy: „a mezőgazdaságban a Tsz-nél van elsősorban lemaradás. Míg az MDP idején a 67 Tsz-ből 63-ban volt pártszervezet 932 párttaggal, addig az MSZMP-be IV. 19-ig 50 Tsz-ből 22-ben van pártszervezet 156 taggal”.²⁹

4. táblázat. A párttagság foglalkozási ág szerinti százalékos megoszlása³⁰

Foglalkozási ág	Dorogi járás	Komáromi járás	Tatai járás	Tatabánya
Üzemi munkás	54,6	29	38	55,4
7 kh alatti paraszt	0,3	2,7	1,6	-
7 kh feletti paraszt	-	1,1	-	-
Tsz-tag	1,7	9,8	7,3	0,3
Eredetileg alkalmazott	6,3	5,9	0,9	1,6
Műszaki értelmiségi	1,7	0,8	1,7	1,2
Más értelmiségi	3,1	2,7	0,5	1,8
Alkalmazott (eredetileg munkás)	12,1	12,9	18,5	14,9
Alkalmazott (eredetileg paraszt)	0,3	4,1	4,5	0,1

²⁶ MNL KEML XXXV.1. III/6. 6–7.

²⁷ MNL KEML XXXV.3. III/7. 4.

²⁸ MNL KEML XXXV.1. 10/67. 1–2.

²⁹ Uo. 2–3.

³⁰ Uo. 4–5.

1957 márciusának végéig az átigazolásokkal párhuzamosan 370 új tag felvételére is sor került. Ebből 126 főt a dorogi járásban, 118 főt a tatai járásban, 78 főt Tatabányán, s végül 48 főt a komáromi járásban regisztráltak. Az újonnan felvettek 69,5 %-a munkás, 23,5%-a pedig paraszt származású volt. Életkor szerinti megoszlás alapján 46,8% tartozott a 30 évnél fiatalabb generációhoz, míg az 50 év feletti korosztály 5,9%-ot tett ki. A dokumentum összeállítóinak tudomása szerint az új tagok közül 19 főt korábban már kizártak az MDP-ből, ezért utólagosan az új tagok felülvizsgálatát kezdeményezték.³¹

A párttagság aktuális kérdéseivel foglalkozott az MSZMP Komárom Megyei Intézőbizottsága az 1957. június 3-i ülésén. Az ekkor felvett jegyzőkönyvhöz csatolt jelentés számos fontos adatot is tartalmaz. A statisztika szerint 1957. május 20-ig bezárólag a megyében 347 alapszervezet volt 8791 taggal. A kimutatások összeállítói igen öröndetesnek tartották azt is, hogy a munkás kategóriába tartozó párttagok aránya elérte a 82,5%-ot. Viszonylag alacsonynak számított a nők 18,6%-os arányszáma, ezzel szemben azonban jelentősen nőtt a 24 éven aluli párttagok száma (a párttagság 5,1%-a), mely elsősorban a KISZ megalakításával volt összefüggésben. Az értelmiségiek száma ekkor 336 főt tett ki, melyből 111 fő volt a műszaki értelmiségi. A korábbi 370 újonnan felvett párttagnak a száma 685-re emelkedett.³² A kimutatás szerint a tagok 22,9%-a 1952 és 1957 között lépett be az MDP, illetve az MSZMP valamelyik alapszervezetébe, mely az apparátus szerint megmutatja azt *„hogy a párttagság zöme tapasztalt, régi párttagokból tevődik össze. Ezek szilárdan kitartottak a párt mellett. Ugyanakkor kikerültek a pártból a szimpatizáns, karrierista és nem kívánatos elemek. Ennek tudható be, hogy pártunk annak dacára, hogy az MDP tagsághoz viszonyítva csak 37,4%-ot tesz ki, mégis erősebb, egységesebb, mint az MDP bármikor is volt”*.³³

Az MSZMP megyei vezetői kezdetől fontosnak tartották a községekben végzett propagandát is, melynek módját elsőként az 1957. január 7-én megtartott ülésen tárgyalták. A napirend előadója ezzel kapcsolatban kifejtette azon véleményét, mely szerint: *„különösen fontos, hogy a falvakba lejussunk ilyen beszélgetéseket tartani (a párttagokkal való csoportos diskurzusra utal – W. B.), mivel a falvakba újság alig jut el és a dolgozók sok dologról tévesen hallanak, esetleg a paptól, vagy néhány reakciós értelmiségi egyén világosítja fel a dolgozó parasztokat. Tapasztalatunk az, hogy a falusi dolgozók nagyon várják a felvilágosítást, amit az is mutat, hogy mennyire kapnak a röpcédulák után. A falusi politikai munka megjavítása, illetve felélesztése azért is fontos, mert az ellenforradalom most egyre inkább ott mozgolódik”*.³⁴ A falusi agitá-

³¹ Uo. 6.

³² MNL KEML XXXV.1.III/17. 12–15.

³³ Uo. 15.

³⁴ MNL KEML XXXV.1. III/1. 4.

ciós munkát legközelebb 1957. április 29-én értékelték, s az egyes részterületeken végzett munka eredményeit összefoglalva megállapították, hogy: „*a falusi agitációs munkánkban a körülményeket figyelembe véve értünk el bizonyos eredményeket, de ezt csak kezdetnek ismerhetjük el. A pártnapok és csoportos beszélgetések kapcsán sok dolgot megmagyaráztunk a falu dolgozóinak, de a patronázs csoportok működtetése és a személyes agitáció területén nagyon lemaradtunk. Ez a két utóbbi dolog szoros összefüggésben van egymással és ezért különösen itt kell javítani a munkánkon*”.³⁵ A mielőbbi javulás érdekében a falusi agitációs munkára vonatkozó irányelv kidolgozásáról határoztak.³⁶

A karhatalomtól a munkásőrségig

Az MSZMP Komárom Megyei és Tatabánya Városi Együttes Intézőbizottsága 1956. november 6-án megtartott ülésén cselekvési programot dolgozott ki az „ellenforradalom elleni harc” megszervezésére. A bizottság Beer János oroszlányi főaknászt, tartalékos őrnagyot bízta meg a karhatalom szervezésével. Beer vezetésével megkezdődött a megbízható, kommunista tartalékos tisztek behívása karhatalmi szolgálatra. A helyi vezetés elsősorban a munkástanácsok³⁷ növekvő hatalmát és befolyását kívánta ellensúlyozni a karhatalommal, különösen a Beer-csoporttal. A pufajkások az aknaüzemek előtt álló sztrájköröket több alkalommal látványosan megverték, és számos munkástanácstagot vittek be „egy kis elbeszélgetésre” a tatabányai Hunyadi laktanyába. Tóth József ezredes több kisebb súrlódást követően felszólította a Beer-csoportot, hogy költözzenek át a volt ÁVH-laktanyába. A csoport sértődötten elvonult a Hunyadiból, és ettől fogva – december közepéig – különvált a pufajkás és a honvéd karhatalom tevékenysége. Az önállósult csoport november második felében már közel 80 tagot számlált, a fegyelem azonban rendkívül laza volt (a karhatalom egyik ezredese szerint jelentős mennyiségű szeszes italt fogyasztottak el esténként, mely után igen gyakori volt a felesleges lövöldözés és a lakosság zaklatása). A razziák, atrocitások szaporodtak, egyre nagyobb nyomást igyekeztek gyakorolni a lakosságra a sztrájk letörése érdekében.³⁸ December elejére – Kádár János november 30-i tatabányai látogatásának köszönhetően – mind többen dolgoztak a megyében, azonban december 6-án ismét munkabeszüntetésre került sor Tatabányán. Ezen a napon a tröszt épülete előtt nagy tömeg verődött össze, elterjedt ugyanis a hír, hogy előző nap a minisztériumban öt mérnököt letartóztattak (köztük az oroszlányiak igazgatójelöltjét is). A sztrájk és tüntetés másik oka az volt,

³⁵ MNL KEML XXXV.1. III/12. 11.

³⁶ Uo. 12.

³⁷ A forradalmi bizottságokat 1956. november 10-én rendelettel szüntette meg a Kádár-kormány, de az üzemi munkástanácsok ettől függetlenül újjászerveződhetnek.

³⁸ Germuska, 2016. 236–243.

hogyan a munkástanács intézőbizottsága nem ért el a karhatalom (elsősorban a Beer-csoport) tekintetében eredményeket.³⁹ A megyei karhatalom vezetője, Baranya László ezredes képtelen volt kézben tartani az egységek irányítását, ezért Tömpe István, a belügyminiszter első helyettese Körösi György határőrezredest küldte Tatabányára, hogy segítse a helyi vezetést, és tegyen rendet a bányászvárosban. December 7-én már közel 1500 ember tüntetett a városi és a megyei pártbizottság előtt. A Beer-csoport bevette magát a megyei pártbizottság épületébe, és védelemre rendezkedett be. Dél körül segítséget kértek a megyei rendőr-főkapitányságtól, és a szovjet egységektől is. Fél kettő körül megérkezett a pártházhoz egy (esetleg több) szovjet páncélautó és egy harckocsi. Tóth József ezredes két óra után érkezett meg a Hunyadi honvéd karhatalmistáival (köztük a Dózsa iskola korábban átvezényelt tisztjeivel). A 25-30 honvédtiszt azonban – az ezredes és több tanú későbbi vallomása szerint – nem a tüntetés feloszlásának céljával jött. Fegyvertelenül, autóbuszsal járták be a várost, hogy szemrevételezzék az őrzendő objektumokat. Így nem csoda, hogy távolságtartással figyelték az eseményeket, s különösebb kedvet nem érezhettek ahhoz, hogy a nekik is ellenszenves pufajkások védelmére keljenek. Tóth ezredes és tisztársai helyszínre érkezésével egy időben Baranya ezredes tárgyalni próbált a tüntetőkkel a Beer-csoport leszereléséről, és szabad elvonulást kért a pufajkásoknak. A tömeg egyre jobban feldühödött a hiábavaló huzavonán, Beerék pedig ezután nem mertek fegyvertelenül távozni az épületből. Sötétedéskor a tömeg már kövekkel dobálta az épületet, szinte ostrom alá vette a pártbizottságot. A pufajkások a kitörés mellett döntöttek, a levegőbe és a földre irányított sorozatokat leadva kirohantak, a kint álló szovjet harckocsi is tüzelni kezdett, és a tömeg néhány perc alatt szétszórt. Az eseményeknek nem volt halálos áldozata.⁴⁰ A tüntetéseket követően Tatabányán fegyveres konfliktus alakult ki. A karhatalmisták sorozatos letartóztatásainak megfékezése végett Lados István VI-os telepi lakos elhatározta, hogy a lakótelep védelmére őrséget szervez, melynek elsődleges célja az volt, hogy megakadályozza a további letartóztatásokat, elhurcolásokat. A karhatalom a telep őrségét december 10-én számolta fel, a házkutatások során talált fegyvereket pedig összeszedték.⁴¹ 1956. december 12-én a korábban önállósult Beer-csoport a volt ÁVH-s laktanyából visszaköltözött a Hunyadi laktanyába. A pufajkások a fentiek mellett részt vettek a pártszervezés feladataiban is, rendszeresen tartottak pártnapokat, emellett falujáró csoportot is szerveztek.⁴²

³⁹ Gyüsz, 1994. 59.

⁴⁰ Germuska, 2006. 247.

⁴¹ Gyüsz, 1994. 61–62.

⁴² MNL KEML XXXV.41. A/89.

Az MSZMP Ideiglenes Intézőbizottsága 1957. január 29-én „*A polgári fegyveres karhatalom kialakítására*” vonatkozó határozatot hozott. A határozatból 1957. február 12-én jelent meg a Központi Bizottság tájékoztatójában az a kivonat, mely szerint a munkásőrség feladata a következő: „*a rendőrségnek és a néphadseregek segítségét nyújt a néphatalom, a rend, a békés építőmunka védelmében. Biztosítja a gyárak, az állami és szövetkezeti tulajdon védelmét. Védi a párt és a népi hatalom egyéb szervezeteit, gyűléseit, épületeiket (ellátja a rendezőgárda feladatait is)*”.⁴³ A munkásőrség tagjai közé elsősorban azokat a munkásokat, szegényparasztokat, illetve gépállomási dolgozókat várták „*akik az 1919-es forradalmi harcokban részt vettek, partizánok voltak, akik 1945 előtt részt vettek a munkásmozgalomban, valamint azok, akik a felszabadulás utáni években a szocializmus építésében szilárdan helytálltak és nem inogtak meg az október 23-át követő hetekben sem*”.⁴⁴

Az MSZMP Komárom Megyei Intézőbizottsága 1957. június 17-én megtartott ülése jegyzőkönyvének melléklete szerint Komárom megyében 1957. március 12-én alakult meg hivatalosan a munkásőrség, melynek létszámát a Központi Vezetőség jóváhagyása mellett a Munkásőrség Országos Parancsnoksága állapította meg. Eszerint felállítottak egy munkásőrszázalóaljat három századdal Tatabánya város területén, egy zászlóaljat szintén három századdal a tatai és a dorogi járás területén, a komáromi járásban egy zászlóaljat két századdal, valamint egy önálló munkásőrszázadot három szakasszal Oroszlány város területén. A munkásőrség szervezése során jelentős bizonytalanságokat okozott az, hogy kezdetben nem volt egyértelmű utasítás a maximálisan engedélyezett létszámkeretre vonatkozóan, ami végül azt eredményezte, hogy az április 30-i dátummal megszűnt karhatalmi egységek tagjainak nem tudtak helyet biztosítani a munkásőrség kötelékében.⁴⁵ Ezért a pártvezetők a megyei munkásőrség létszámának bővítését kezdeményezték, melyet azzal indokoltak, hogy „*a karhatalomban szolgálatot teljesítő elvtársak részére kik az ellenforradalom időszakában a legbecsületesebben megállták helyüket feltétlenül helyet biztosítsunk nekik a munkásőrségben, valamint így helyet kapnak még azok az elvtársak is, akiket a szűkre szabott létszám miatt a szervezés első időszakában a munkásőrségbe nem tudtunk felvenni*”.⁴⁶ A megyei munkásőrség fegyverzete a megalakulást követő három hónap elteltével is jelentős fejlesztésre szorult, hiszen az 1957. június 17-i állapot szerint pisztolyból mindössze 35%-os, géppisztolyból 45%-os, karabélyból 40%-os, golyószóróból 50%-os, géppuskából 30%-os, kézigránátból 60%-os, míg könnygránátból 0%-os volt az ellátottság. Ennél jóval kedvezőbben alakult a ruházati felszerelések aránya, hiszen egyebek mellett a munkásőrruha 65%-a, a

⁴³ Vass–Ságvári, 1973. 29.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ MNL KEML XXXV.1. III/18. 10–11.

⁴⁶ Uo. 11.

vattaruha és a munkásörsapka 100%-a, a karszalag 65%-a, a csizma 92%-a és a derékszíj 94%-a a munkásörök rendelkezésére állt. A kiképzést a megyei parancsnokság által kiadott, de a járási parancsnokok által végső formába öntött kiképzési terv szerint végezték. A munkásörök megyei parancsnoka által jegyzett tájékoztató szerint – főként vidéken – rendszeresen eltértek a kiképzési tervben foglalt időpontoktól, s általában az esős napokra időzítették azokat.⁴⁷ A megalakulást követő első hónapokban a megyei parancsnok szerint a munkásörök fegyelme többé-kevésbé kielégítő volt. Rigó szerint „vannak azonban egyes helyeken hiányosságok, amelyek abból adódnak, hogy a parancsnokok nem foglalkoznak kellőképpen a fegyelem megszilárdításának kérdésével, nem követelik meg a kiadott parancsok pontos és időbeni végrehajtását, amiből több esetben is rendkívüli esemény is származott. Így pl. Dorogon engedély nélkül végrehajtott lövészet alkalmával egyik rajparancsnok átlötte szolgálati pisztolyával a térdét, vagy egyes munkásörök ittas állapotban szolgálati fegyverükkel az utcán lövöldöznek. Szabálytalan fegyverviselés következtében egyik munkásör elvesztette szolgálati pisztolyát és számos ehhez hasonló esemény történik a parancsok hanyag végrehajtásából”.⁴⁸ A kezdeti időszakban egyáltalán nem volt kiegyensúlyozott a munkásörök és a rendőrség illetve honvédség közötti viszony, mely elsősorban abban mutatkozott meg, hogy a munkásörököt számos alkalommal lefegyverezték, előállították, illetve több esetben meg is verték.⁴⁹ A problémák ellenére az idézett tájékoztató szerint „A munkásörök ereje és ütőképessége valamint megbízhatósága abban is rejlik, hogy tekintélyes számban vannak benne kipróbált idős harcos elvtársak, akik a 19-es Tanácsköztársaság idején is valamint a partizán harcokban bátran és hősiiesen helytálltak. Ezeknek az elvtársaknak a példaadása, magatartása és nagy tapasztalata komoly segítség a fiatalabb elvtársak nevelésében”.⁵⁰

Állami ünnepek – felülről szervezve

1957. március 2-án Havasi Ferenc, az MSZMP Komárom Megyei Intézőbizottságának elnökhelyettese ismertette a „Tervezet március 15-e megünneplésére Komárom megyében” címet viselő, 1957. február 23-án kelt dokumentumot, mely az ünnepek előkészítésére és annak megszervezésére vonatkozó 12 pontos javaslatcsomagot tartalmazott. A legfontosabb ezek közül az volt, hogy a március 15-i ünnepeket a tanács, a párt és a szakszervezet kezdeményezze, s ehhez csatlakozzanak majd a különböző társadalmi és kulturális szervezetek. A megyei ünnepség központi helyszínéül a tatabányai pártbizottság nagytermét jelölték ki, ahol a hivatalos megemlékezést kultúrműsorral kellett kiegészíteni. Ugyanerre a napra min-

⁴⁷ Uo. 11–12.

⁴⁸ Uo. 13.

⁴⁹ Uo. 14.

⁵⁰ Uo. 10.

den városban (Dorog, Esztergom, Komárom, Oroszlány és Tata) kifejezetten „szé-
rény keretek között” sorra kerülő ünnepségek megrendezését írták elő.⁵¹ Azokban
a városokban, illetve községekben ahol 1848-as emlékmű, illetve Kossuth- vagy
Petőfi-szobor volt, előírták, hogy „14-én délután rendezzenek koszorúzást az ünnep-
ségben részt vevő szervek. A koszorúzásról, illetőleg azok idejéről előzetes tájékoztatást
ne adjanak”.⁵² Az ünnepségek biztosítása a rendőrség, a helyi karhatalom, illetve a
már megalakult munkásőrség feladata volt.⁵³ A február 23-án kelt tervezet ugyan
nem rögzítette, de az ülésen elhangzott, illetve a határozatba is bekerült az a pont,
mely szerint a március 14–16. közötti időszakra minden járási párttitkárt arra kö-
teleztek, hogy a pártbizottságokon tartózkodjanak – a helyettesítésük biztosítása
mellett –, és a járásukban esetlegesen előforduló legkisebb rendbontást is jelentsék
a megyei pártbizottságnak.⁵⁴ A B. M. Komárom Megyei Rendőr-főkapitánysága
1957. március 16-án készítette el a március 15-höz kapcsolódó jelentését, mely a
március 10–16. közötti időszakban végrehajtott rendőrségi akciókra vonatkozó in-
formációkat tartalmazza. A jelzett periódusban a rendfenntartók elsődleges célcso-
portja az ifjúság volt, ezért a megye legtöbb oktatási intézményében sort kerítettek
helyszíni ellenőrzésekre. Ennek következtében Tatán röpcédulákat készítő diákokat
és tanárokat vettek őrizetbe, míg Esztergomban, Komáromban és Tatabányán a
forradalom eseményeiben részt vett tanulók és pedagógusok kerültek közbizton-
sági őrizetbe. Ezen kívül a március 15-e előtt érkezett információkra támaszkodva
intézkedtek azokkal szemben, akiknek birtokában fegyverek lehettek, továbbá a
forradalom megyei eseményeiben részt vett személyek közül többeket preventív
őrizetbe vettek.⁵⁵ A rendelkezésre álló források szerint rendbontásra, illetve az ün-
nepségek komolyabb megzavarására nem került sor.

*„Idén május 1-ét az előző éveknél nagyobb szabású felvonulással, demonstrációval
kell megünnepelni amint ezt a párt Központi Bizottságának erre vonatkozó határo-
zata is előírja. A határozatot a járási és városi pártbizottságok is megkapták, ennek
megfelelően készítsék elő az ünnepségeket. Az MSZMP megyei Intéző Bizottsága úgy
találja jónak, ha a KB. határozata⁵⁶ mellé irányelveket ad ki az ünnepségek politikai
és szervezeti előkészítésére vonatkozóan.”⁵⁷ Az 1957 áprilisának közepére keltezhető
megyei előkészületek első lépéseként minden városban és községben előkészítő bi-
zottságokat alakítottak, melyek tagjai a párt, a szakszervezet és más társadalmi szer-
vezetek képviselői lehettek. A bizottságok feladata volt az ünnepségek forgatóköny-*

⁵¹ MNL KEML XXXV.1. III/5. 13.

⁵² Uo.

⁵³ Uo. 14.

⁵⁴ Uo. 6–7.

⁵⁵ MNL KEML XXIV.9. 157/1957.

⁵⁶ Az MSZMP IIB 1957. március 26-án kelt határozatára utalnak.

⁵⁷ MNL KEML XXXV.1. III/10. 15.

vének elkészítése mellett a nagygyűlések helyszínének a kijelölése is.⁵⁸ Elsősorban az üzemi, de a községi alapszervezeteknek is javasolták, hogy „*alakítsanak hangulat brigádokat, akik jelszavakat kiáltanak a menetben. Egy kijelölt vezető irányításával tanuljanak be az elvtársak mozgalmi indulókat, hogy a menetben már jól kialakult csoportok énekeljenek*”.⁵⁹ A helyi tanácsok feladata volt az utcák és a terek megtisztítása, továbbá a középületek és a lakóházak felbogozása, míg a fegyveres testületek megyei, járási és városi vezetőinek gondoskodniuk kellett a biztonsági terv elkészítéséről.⁶⁰ Az ünnepség forgatókönyvére vonatkozó javaslat többek között a következőket is tartalmazta: „*Május 1-én reggel ahol zenekar van zenés ébresztőt kell rendezni. Az előre kijelölt gyülekezési helyekről a párt, a tanács és egyéb szervek vezetői is együtt vonuljanak fel az ünnepség színhelyére zászlókkal a kezükben. A felvonuló menetet mindenütt úgy kell ellátni zászlókkal, táblákkal, különböző transzparenszekkel, hogy az a legméltóbban fejezze ki a munkásosztály hatalmas nemzetközi seregszemléjét. Sok vörös csillagot! (...) A munkásörség teljes fegyverzettel rendezze meg fegyelmezett felvonulását. A járási pártbizottságok és a Tatabánya Városi Pártbizottság a nagygyűlés végén adják át a párt által ajándékozott csapatzászlót a zászlóaljoknak. (...) Az üzemek május 1-re elért eredményeikkel úgy sorakozzanak fel egymás után az oszlopban, hogy a legjobb eredményt elért üzemek haladjanak elől. A felvonulók ne vigyenek képeket. A munkásmozgalom vezetőinek képeit a gyűlés színhelyén kell kitenni. (...) Az ünnepi gyűlés ne tartson tovább 30–40 percnél, utána a zenekarok adjanak térzenét. Délután az ünnepség színhelyén, vagy a majálisokon kultúrműsort kell rendezni. Városon a területi /esetleg üzemi/ alapszervezetek, falusi szervezetek szintén rendezzenek majálisot, amelyet az előkészítésnél már meg kell beszélni a kereskedelmi és más szervekkel. Ahol lehetséges, este utcabálokat kell rendezni*”.⁶¹ Az 1957. március 21-én megalakított Kommunista Ifjúsági Szövetség Komárom megyei szervezetei is kivették a részüket a május 1-jei ünnepségekből, hiszen mintegy 800 KISZ-tag zászlókkal és jelvényekkel felszerelve vett részt a felvonulásokon.⁶²

A május 1-jei ünnepségről az öt nappal később megtartott intézőbizottsági ülésén vonták le a jövőre vonatkozó következtetéseket. Vass József a megyeszékhely, Tatabánya tekintetében komoly sikerekről számolt be, hiszen közel 35 ezer ember vett részt városszerte az ünnepségeken, akik egyebek mellett szemtanúi lehettek a munkásörség felvonulásának és a tagok eskütételének is. A megye járásai közül a dorogiban közel 20 ezer fő, a tataiban pedig mintegy 9 ezer fő vett részt a május 1-jei ünnepségeken.⁶³ Molnár László megyei elnök szerint: „*Bár voltak kisebb*

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ Uo. 16.

⁶¹ Uo. 16–17.

⁶² MNL KEML XXXV.20/1. 6.

⁶³ MNL KEML XXXV.1. III/13. 2–3.

szervezési hiányosságok, melyek feltétlenül tanulságosak a jövőre nézve vonatkozólag, különösképpen a falusi területen, ahová az előkészítés során nagyobb erőt kellett volna biztosítani – általában a május 1-i ünnepségek a várakozáson felül sikerültek.⁶⁴

A felbomlott termelőszövetkezetek újjászervezése

Az 1956-os forradalom időszakában – az ország más területeihez hasonlóan – Komárom megyében is feloszlott a termelőszövetkezetek jelentős része. Szám szerint mindez azt jelentette, hogy a korábbi 67 termelőszövetkezetből (19 a dorogi járásban, 26 a komáromi járásban, 22 a tatai járásban) 1957. április elejéig 46-ot alakítottak újjá.⁶⁵

A dorogi járásban mindez azt jelentette, hogy a korábbi 19 termelőszövetkezetből mindössze 13 működött. A térszbe belépett családok és tagok száma is jelentősen visszaesett, hiszen a korábbi 853 családdal és 946 taggal szemben mindössze 322 család állt 348 taggal.⁶⁶ A 13 elnökből mindössze 2 fő rendelkezett agronómusi végzettséggel, 1 fő elnökképző tanfolyamon, míg hárman politikai és szakmai káderképzésen vettek részt. A többiek – bár megfelelő képzettséggel nem rendelkeztek – a több éves vezetői tapasztalatuk miatt kerülhettek az elnöki pozícióba.⁶⁷ A térsz földterületének nagysága több mint 70%-kal, 12 690 kh-ról 3669 kh-ra csökkent.⁶⁸ A járás termelőszövetkezetei 1957 első felében erő- és munkagépeket is vásároltak, amelyeket nemcsak a mezőgazdasági munkában, hanem a szállításokban is jól hasznosítottak. Ennek ellenére továbbra is jelentős humán erő bevonására volt szükség, főként a növényápolási munkák tekintetében. Az állatállomány az 1956. október 23-a előtti állapothoz képest igen kedvezőtlenül alakult, hiszen az akkor regisztrált 528 darab sertésből 1957. március 31-ig mindössze 87-et, a 387 darab szarvasmarhából 276-ot, a 151 darab lóból 106-ot, míg a 135 darab baromfiból 57-et sikerült visszavásárolni, illetve visszaszerezni. 1957 júniusáig őszi árpából 1260 kh, őszi búzából 4948 kh, rozsból 1437 kh, tavaszi árpából 1567 kh, zabból 529 kh míg tavaszi búzából 20 kh betakarítására került sor.⁶⁹

A komáromi járás 26 termelőszövetkezetéből 1956 októberében 12 oszlott fel. 1957 áprilisában már 20 szövetkezet működött 700 családdal és 940 taggal, összesen 8600 kh földterületet használva. A járási tsz-ek többsége a meglévő gépparkot is igyekezett növelni, elsősorban traktorok és egyéb munkagépek vásárlásával.⁷⁰ Az újjáalakított szövetkezetek esetében problémákat okozott az, hogy „a föld arányá-

⁶⁴ Uo. 3–4.

⁶⁵ MNL KEML XXXV.1. III/9. 10.

⁶⁶ MNL KEML XXV.10.a1. Igazgatási iratok. 1.

⁶⁷ MNL KEML XXXV.3. III/22. 24.

⁶⁸ MNL KEML XXV.10.a1. Igazgatási iratok. 1.

⁶⁹ MNL KEML XXXV.3. III/22. 25–26.

⁷⁰ MNL KEML XXIII.226.a. 6. kötet. 34.

hoz nincs meg a megfelelő állatállomány, különösen hiányzik a szarvasmarha állomány. Jelenleg 1 darab számos állatra több mint 6 kh szántó jut átlagban. Ezen belül persze a régebbi jól megalapozott tsz-ek jobban állnak, viszont van olyan új tsz. ahol egyetlen állat sincs”.⁷¹

A tatai járásban 1956 októberében 22 termelőszövetkezet működött 1133 családdal és 1394 taggal, melyből 1957 májusáig csupán 13 alakult újjá 469 családdal és 609 taggal. Az elnökök mindegyike, az elnökségi tagoknak a 42%-a, míg a tagság 19%-a az MSZMP párttagságának a létszámát gyarapította. A szövetkezetek felbomlása következtében ebben a járásban is jelentősen visszaesett a termőföld nagysága, hiszen a korábbi 9164 kh terület 5089 kh-ra csökkent.⁷² A termelés helyzetének értékelése kapcsán kiemelték az elnökök egyöntetű álláspontját, mely szerint *„a kötelező kenyérgabona vetésterv megszüntetése, valamint az olyan kultúrnövényes termelésnek erőtetése, mely területi és éghajlati viszonyaiknak nem felelt meg, igen kedvezően befolyásolja szövetkezeteink jövedelmezőbb gazdálkodását és jelentős területek szabadulnak fel, főleg a pillangós takarmányok termelésére”.⁷³* Az állatállomány kapcsán megállapították, hogy a ló- és a baromfiállomány kivételével általában az október 23-a előtti létszám volt jellemző. Emelkedett a juhállomány is, különösen Környén a Dózsa Tsz-ben, ahol megduplázták a birkák számát. Új létesítmények építését is tervbe vették, Héregen és Kömlődön is 28 férőhelyes tehénistálló kivitelezéséről döntöttek.⁷⁴ Az MSZMP Tatai Járási Intézőbizottsága kezdeményezésére áprilisban a tsz vezetőinek részére tapasztalatcsere-értekezletet szerveztek, ahol az elnökök *„megismerték a tsz életét, valamint az alapszabályt, az új munkaegység tervzetet, az állatállományt, de a többi elnökök is elmondták a tsz-ükben lévő eredményeket és hibákat is”.⁷⁵*

A forradalmat követő időszakban úgynevezett alacsonyabb típusú szövetkezetek is működtek a megyében. Termelőszövetkezeti csoport szám szerint 4 tevékenykedett, 32 családdal 387 kh földterületen. A szakcsoportok és egyéb társulások száma elérte a 40-et, taglétszámuk 1030 volt és 558 kh területtel rendelkeztek. A szakcsoportokra és termelőszövetkezeti csoportokra az volt a jellemző, hogy közös tevékenységet egyáltalán nem végeztek. A termelést és értékesítést zömmel egyéni-
leg oldották meg.⁷⁶

⁷¹ Uo.

⁷² MNL KEML XXXV.1. III/14. 7–8.

⁷³ Uo. 10.

⁷⁴ Uo. 12.

⁷⁵ Uo. 14.

⁷⁶ Pulay–Técsi, 1970. 40.

„Kezdetben az ellenforradalmárokat úgy likvidáltuk, hogy közbiztonsági őrizetbe helyeztük őket”

1957 januárjával a megyei rendőr-főkapitányság politikai nyomozó osztálya vezetésével a megyében is megkezdődött a tömeges bosszúállás.⁷⁷ Máta Tibor megyei ügyész szerint a munkát kezdetben hátráltatta az az elvi utasítás, mely kimondta, hogy az 1956. október 23-tól 1956. november 10-ig terjedő időszak tekintetében csak azokat a személyeket lehetett bünvádi eljárás során felelősségre vonni, akik életellenes vagy vagyonellenes bűncselekményt követtek el. Miután az utasításban foglaltakat felülvizsgálták, jelentős mértékben emelkedett a forradalmárok elleni sikeres felelősségre vonásoknak a száma.⁷⁸ Az 1957. április 8-án megtartott intézőbizottsági ülésen a „*Jelentés a Komárom megyei Rendőr-főkapitányság állománya erkölcsi és politikai egységének helyzetéről*” címet viselő napirendi pont rávilágított a megtorlással együtt kibontakozó megyei erőszakhullámra is, melyhez Molnár László a következő megállapítást fűzte: „*fokozni kell a rendőri szervek felett a pártellenőrzést, s meg kell akadályozni az őrizetbe vételeknél, előzetes letartóztatásoknál a pártra nézve káros, egyes személyek által elkövetett kilengéseket laz indokolatlan tetteges bántalmazásokat, stb./.* Fel kell hívni a rendőri szervek figyelmét, hogy a tetteges bántalmazásokat a rendőrség kötelességében a minimálisra kell csökkenteni. Amikor valaki már őrizetbe van, azt tettegesen bántalmazni nem lehet. Üssenek akkor, amikor arra szükség van. 1945–46-ban csak parancsra volt szabad verni. Ennek érvényt kell szerezni a rendőri szerveknél. Persze más az, amikor az utcán indokolt esetek ezt szükségessé teszik. Az előzetes letartóztatottak, preventív intézkedések során begyűjtött egyének névjegyzékét, általában a letartóztatottakat – ha azok politikai jellegűek – előzetesen az illetékes pártbizottság nézze meg, s csak annak egyetértésével történjenek a letartóztatások”.⁷⁹

A megtorló akció közvetlenül a megyei pártbizottság irányítása mellett zajlott. Napi kapcsolatban álltak a rendőrség az ügyészség és a bíróság beosztottjaival, s előfordult, hogy még a bírósági tárgyalásokra is beültek.⁸⁰ A felsorolt szervek közül a megyei ügyészség az 1957. április 27-i operatív értekezletére készítette el azt a beszámolót, mely a megyei bűnüldözés helyzetét elemezte. A dokumentum az ügyészség munkája kapcsán az alábbi megállapítást tartalmazza: „*az ellenforradalmi események után jó ideig az ügyészségek sem találták meg a bűnüldözés helyes új módszereit. 1957. év elejétől kezdve lehet az ügyészség tevékeny bekapcsolásáról beszélni. Ez a tevékenység azonban a legutóbbi időkig csak a konkrét ügyekben való több-kevesebb segítségadást jelenti.*

⁷⁷ Germuska, 2006. 254.

⁷⁸ MNL KEML XXXV.1. III/33. 12–13.

⁷⁹ MNL KEML XXXV.1. III/9. 5.

⁸⁰ Germuska, 2006. 254.

*Főleg a politikai osztálynak nyújtott az ügyészség ilyen segítséget, több ügyben tevékenyen részt véve a konkrét nyomozati cselekményekben”.*⁸¹

1957 januárja és novembere közötti időszakban az ügyészség 372 személy ellen emelt vádat államellenes bűncselekményért, mely közül 38 fő fiatalkorú volt. A megvádolt 372 főből 218 ipari munkás, 9 mezőgazdasági munkás, 1 tsz-tag, 30 paraszt, 38 értelmiségi, 22 alkalmazott, 13 kisiparos, 8 kulák, 31 „tőkés” és 2 csavargó volt. Az ügyészség 216 személlyel szemben hagyott jóvá közbiztonsági őrizetbe helyezési – vagyis internálási – határozatot, míg 3 ügyet gyorsított eljárásban folytattak le.⁸²

*

Az MSZMP 1957. június 27–29-én tartotta első országos értekezletét, mely megerősítette Kádár János centrista irányvonalát, és új vezető testületeket is választott. Kádár, Münnich, Marosán és Rónai mellett ekkor tűt fel a PB-tagok között a hazai kommunisták 1945 után háttérbe szorított és 1956-ban nem kompromittálódott vezetői közül Kállai Gyula, Fehér Lajos, Fock Jenő és Somogyi Miklós. A moszkvaiakat a Titkárságban senki, a Politikai Bizottságban pedig csak a Rajkhoz hasonlóan „spanyolos” Münnich, s póttagként Nemes Dezső képviselte. Az új vezető testületekben tehát a Kádárhoz közeli úgynevezett hazai kommunisták domináltak.⁸³ Az országos pártértekezlet határozata többek között megszüntetette a párt vezető szerveinek és egyes pártfunkciók elnevezésének az ideiglenes jellegét. Ennek megfelelően a vezető pártszervek elnevezése a következő lett: Központi Bizottság, Politikai Bizottság, Titkárság, budapesti, megyei, járási, városi pártbizottság, alapszervezeti vezetőség.⁸⁴ Az országos pártértekezlet után az első megyei végrehajtó bizottsági ülést 1957. július 3-án tartották, melyen jóváhagyták a pártértekezlet határozatainak ismertetésére és végrehajtására vonatkozó munkatervet.⁸⁵

⁸¹ MNL KEML XXV.10. a1. 1957 Ig. IV.6/4. 5.

⁸² MNL KEML XXXV.1. III/33. 15.

⁸³ Romsics, 2005. 410–411.

⁸⁴ Szenes, 1976. 174–175.

⁸⁵ MNL KEML XXXV.9. A párt szervezeti fejlődésének fő vonásai Komárom megyében 1957–1964-ig. 3.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS SZAKIRODALOM

FORRÁSOK

Magyar Nemzeti Levéltár Komárom-Esztergom Megyei Levéltára (MNL KEML) XXIII.226.a. 6. kötet., XXIV.9. 157/1957., XXV.10.a1. 1957 Ig.IV.6/4. 5., XXV.10.a1. Igazgatási iratok. 1., XXXV. 1. 10/2., XXXV.1. 10/67., XXXV.1. I/1., XXXV.1. III/2., XXXV.1. III/5., XXXV.1. III/6., XXXV.1. III/9., XXXV.1. III/10., XXXV.1. III/12., XXXV.1. III/13., XXXV.1. III/14., XXXV.1.III/17., XXXV.1. III/18., XXXV.1. III/33., XXXV.3. III/7., XXXV.3. III/22., XXXV.20/1., XXXV.41. A/89., XXXV. 99.

SZAKIRODALOM

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962. s. a. r. Vass Henrik–Ságvári Ágnes. Budapest, 1973.

Agrárfejlődés ipari környezetben. Komárom megye 1945–1970. Szerk.: Pulay Zoltán – Técsi János. Tatabánya, 1970.

Germuska Pál: Komárom megye. In: A vidék forradalma 1956. II. kötet. Szerk.: Szakolczai Attila. Budapest, 2006.

Gyüszti László: Tatabánya 1956-ban. Tatabánya. 1994.

Mura József: Az MSZMP újjászervezése és konszolidáció Komárom megyében. Kézirat a Tatabányai Múzeum Irattárában.

Rainer M. János: Az 1956-os magyar forradalom. Bevezetés. Budapest, 2016.

Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Budapest, 2005.

Szenes Iván: A kommunista párt újjászervezése Magyarországon 1956–1957. Budapest, 1976.

Tatabányai kislexikon. Szerk.: Mészáros Antal – Tapolcai Ernőné. Tatabánya, 1975.